

УДК 378.147

Ю. Д. Бойчук, О. О. Пальчик, О. О. Дехтярьова, О. В. Зуб

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
Академія внутрішніх військ МВС України

Наукові дискусії та їх використання у процесі викладання курсу «основи екології» студентам неекологічних спеціальностей

У статті наведено досвід використання наукових дискусій у процесі проведення семінарських занять з дисципліни «Основи екології». Надаються методичні рекомендації, які дозволяють виробити в студентів навички публічного виступу, вміння професійно грамотно, логічно, аргументовано відстоювати свою позицію з тих чи інших суперечливих екологічних питань. Використання дискусії дає можливість студентам отримати нову інформацію й підвищити свою компетентність, перевірити власні ідеї та оцінити їх достовірність, розвинути комунікативні якості.

Ключові слова: наукова дискусія, екологія, комунікативна компетентність, семінарське заняття.

Постановка проблеми. Підвищення культури громадян України у ставленні до природи й екологічна підготовка кадрів мають важливе державне значення, оскільки покликані допомогти у вирішенні життєво важливих соціально-економічних і геополітичних проблем.

Аналіз тенденцій глобальних, регіональних і локальних змін у природних екосистемах та біосфері загалом свідчать про негайну потребу формування в молоді ґрунтовних екологічних знань і культури спілкування з природою, необхідних навичок раціонального природокористування, екологізації практично всіх навчальних дисциплін.

У зв'язку з цим навчальний курс «Основи екології» займає сьогодні провідне місце серед найголовніших фундаментальних дисциплін і дисциплін природничого циклу. Вивчення екології є важливим етапом у підготовці студентів неекологічних спеціальностей, який дозволяє засвоїти теоретичні основи екології, усвідомити роль екологічного виховання в навчально-виховному процесі, з'ясувати екологічні проблеми, застосовувати знання з екології для організації екологічного моніторингу, екологічного контролю, дослідити основні глобальні екологічні проблеми та шляхи їх вирішення, визначити соціальні проблеми урбанізації та охорони здоров'я.

Аналіз актуальних досліджень. Для того, щоб студенти отримали навички критичного мислення, уміли логічно та професійно грамотно висловлювати власну точку зору з екологічної проблематики, вільно

оперувати екологічними поняттями й категоріями, необхідно залучати їх до наукових дискусій.

Наукова дискусія заснована на обміні думками з конкретної проблеми. Цей метод у останні роки все частіше застосовується у вищих навчальних закладах. Так, у статті Л. Аніської розглядається така форма навчального діалогу, як дискусія в процесі викладання математики у вищому навчальному закладі. Автор переконливо доводить, що дискусія сприяє не тільки активізації навчального процесу, а й більш глибокому засвоєнню матеріалу [1].

У статті Т. Клец наведено сутнісні характеристики дискусійного спілкування та визначено його роль у системі професійно орієнтованої мовної підготовки студентів. Автор аналізує психолого-педагогічний і лінгвістичний потенціал навчальної дискусії для становлення фахівця в немовленнєвому ВНЗ та коротко описує основні компоненти інтерактивної моделі навчання дискусійному спілкуванню [4]. І. Мухортова розглядає навчальні моделі дискусій у процесі вивчення англійської мови [8]. Вона доводить, що якщо навчання іншомовному спілкуванню здійснювати у формі дискусії, в основі якої лежить спеціально організована групова робота, то з одного боку будуть створені оптимальні умови для функціонування спілкування, а з іншого, студенти придбають такі особистісні якості, як творчу самостійність і активність, критичне мислення, уміння сформулювати свою точку зору й відстоювати її.

На відміну від двох попередніх авторів Л. Мурзенко описує навчальну дискусію як засіб формування міжкультурної компетенції у студентів мовних ВНЗ в умовах дистанційної освіти. Автор надає методичні рекомендації щодо організації групових дискусій з англійської мови в міжкультурних проектах у межах дистанційної освіти [7].

У статті А. Ліннік розглянуто активні форми навчальної роботи, які використовуються в процесі проведення практичних (семінарських) занять із дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн». Доведено, що наукові дискусії необхідні для того, щоб студенти отримали навички критичного аналізу, правового коментування правових джерел, їх історично-правової оцінки, вміли логічно і професійно грамотно висловлювати та обґрунтовувати свою точку зору з державно-правової проблематики, вільно оперувати юридичними поняттями й категоріями [6].

У своїй науковій роботі Е. Коротаєва, розглядаючи можливості діалогу в освітньому середовищі вищих навчальних закладів, стверджує: «Без діалогу в навчанні не обійтися. Діалогізація стає характерною рисою

сучасної освіти. Дуже б хотілося, щоб це явище збереглося в освітньому просторі, а не було витіснене комп'ютерним тестуванням, інтернет-іспитами, дистанційним навчанням та ін. Живе слово, безпосереднє спілкування, відповідна реактивність, відкрита емоційність, уміла корекція перебігу бесіди, пізнавальна мобільність, націленість на результат, а не тільки на процес – усе це й робить діалог мистецтвом, яким (нехай і різною мірою) повинен володіти кожен. І багато в чому саме від педагога залежить – чи вважатиме за краще учень відігравати скромну роль відповідача в імітаційному діалозі або забажає вступити у пізнавальний діалог зі світом та самим собою» [5].

У деяких статтях розглядаються активні методи навчання, серед яких навчально-наукові дискусії займають провідне місце, та обґрунтовується необхідність і важливість їх використання у формуванні комунікативної компетентності студентів. Авторами досліджено активні методи навчання, дидактичні принципи їх побудови й використання в навчальному процесі вищого навчального закладу. Доведено, що вибір активних методів навчання допомагає залучати студентів до активної комунікативної діяльності під час занять [2; 6; 9].

У низці статей [2; 9; 10] розглядаються навчально-наукові дискусії, обґрунтовується необхідність і важливість їх використання у формуванні комунікативної компетентності студентів у циклі психолого-педагогічних дисциплін, дисциплін професійного циклу тощо.

Отже, методологічні основи активного впровадження наукової дискусії в освітнє середовище вищих навчальних закладів достатньо вивчена, але стосовно застосування такої форми навчальної роботи в курсі «Основи екології» для студентів неекологічних спеціальностей інформація відсутня, тому ця тематика стала предметом нашого дослідження.

Метою роботи є дослідження та аналіз застосування наукових дискусій у курсі «Основи екології» для студентів неекологічних спеціальностей, їх використання для формування комунікативної компетентності студентів. Об'єктом нашого дослідження є підготовка студентів до професійної діяльності, предмет дослідження – наукова дискусія як один з активних словесних методів навчання, спрямований на формування комунікативної компетентності в процесі вивчення екології.

Виклад основного матеріалу. Грамотно проведена дискусія має велике освітнє значення. Вона навчає формулювати власні висловлювання, відстоювати свою точку зору, поважати думку інших.

Правильна організація навчальних дискусій призводить до того, що не залишається студентів, які не працюють на занятті, зростає пізнавальна активність і творча самостійність, студенти починають краще розуміти один одного, підвищується самокритичність: студенти точно оцінюють свої можливості, краще себе контролюють, а також формуються комунікативні навички, необхідні для життя в соціумі.

Проблемні питання наукових дискусій повинні змушувати висувати гіпотези й перевіряти їх у діалозі з опонентами. Такий характер активності змінює систему відносин між студентами, які навчаються грамотно будувати процес ділового спілкування.

У відносинах «викладач–студент» виключається авторитаризм. Це відносини рівноправного партнерства. Колективна форма роботи створює комфортну атмосферу спілкування.

Науковій дискусії повинне передувати глибоке вивчення фактичного матеріалу з обговорюваної проблеми, саме тому застосування цього методу виявляється більш ефективним на семінарських заняттях, коли студенти володіють достатнім запасом знань для обґрунтування своєї точки зору.

У курсі «Основи екології» навчальні дискусії найбільш доцільно проводити на семінарських заняттях з таких тем: «Основи теоретичної екології» та «Прикладні аспекти екології».

Нижче наведено орієнтовні теми реферативних робіт відповідно до тематики семінарських занять.

Семінарське заняття «Основи теоретичної екології»

➤ Антропоцентризм	➤ Екоцентризм
➤ Біотичні екологічні фактори	➤ Абіотичні екологічні фактори
➤ Вікова структура популяції. Штучне регулювання чисельності особин різних вікових груп	➤ Вікова структура популяції і природний добір
➤ Етологічна структура популяції. Поодинокий спосіб життя	➤ Етологічна структура популяції. Сімейний спосіб життя
➤ Ланцюги живлення. Корисні живі організми	➤ Ланцюги живлення. Шкідники

Семінарське заняття «Прикладні аспекти екології»

➤ Парниковий ефект	➤ Порушення озонового шару
➤ Кислотні дощі	➤ Утворення смогів
➤ Природні катастрофи. Масштаби та наслідки	➤ Антропогенні катастрофи. Масштаби та наслідки

➤ Екологічні проблеми атмосфери, літосфери та гідросфери

➤ Екологічні особливості галузевого використання природних ресурсів і екотехнології

Реферативні роботи можуть бути підготовлені групою студентів. Студенти при бажанні можуть запропонувати свою тему, яка має проблемний характер, погодивши попередньо її з викладачем.

Роботу над рефератом слід розпочинати із загального ознайомлення з темою шляхом прочитання відповідного розділу підручника, конспектів лекцій. Після того, як загальне уявлення з теми склалося, студенти повинні вивчити літературні та інші джерела, рекомендовані викладачем. Однак перелік цих джерел не повинен обмежувати ініціативу студента. Він може використовувати роботи, самостійно підібрані в результаті вивчення бібліографії [6].

Наукова дискусія включає в себе два етапи:

– виступ студента або групи студентів з доповіддю своєї наукової проблеми;

– відкрита дискусія стосовно представлених проблем.

При цьому кожен виступаючий отримує визначену кількість балів за презентацію й окремо за відповіді на питання та відстоювання власної думки. За результатами наукової дискусії складається рейтинг студентів. У ході дискусії проводяться різні конкурси: на самого активного опонента, на краще питання тощо.

Наприкінці дискусійного розв'язання проблемних питань, студенти обирають доповідача, якому доручається узагальнити результати дискусії.

Засвоєні знання й отримані навички роботи, уміння оперувати екологічними термінами та категоріями, виявляти й аналізувати визначальні тенденції соціально-екологічного розвитку суспільства, формулювати й аргументувати власну точку зору стосовно екологічної проблематики, значно підвищує розуміння глобальних екологічних проблем людства та відповідного напрямку екологізації суспільства.

Для формування у студентів творчого ставлення до досліджуваного матеріалу – вміння виявити в ньому проблему, динаміку ідей, роздвоєння підходів до пояснення фактів, викладачеві необхідно володіти діалоговими формами навчання [3].

Використання дискусії дає можливість студентам отримати нову інформацію й підвищити свою компетентність, перевірити власні ідеї та оцінити їх достовірність, розвинути комунікативні якості.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. У статті досліджено й проаналізовано можливість застосування наукових дискусій у курсі «Основи екології» для студентів неекологічних спеціальностей. Доведено, що наукова дискусія, як один з активних словесних методів навчання, спрямована на формування комунікативної компетентності у процесі вивчення екології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аниськіна Л. В. Дискуссия как организационная форма учебного диалога / Л. В. Аниськіна // Изв. Пензенского гос. пед. ун-та им. В. Г. Белінського. – 2008. – № 10. – С. 128–131.
2. Бутенко Т. А. Активные методы обучения в формировании коммуникативной компетентности студентов. / Т. А. Бутенко // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. – 2009. – № 11. – С. 6–8.
3. Даутова О. Б. Традиционные и инновационные формы и технологии обучения студентов : [учеб. пособ]. / О. Б. Даутова, О. Н. Крылова, А. В. Мосина ; под ред. проф. А. П. Тряпицыной. – Ч. 1. – СПб., 2007. – 46 с.
4. Клец Т. Е. Потенциал учебной дискуссии на иностранном языке для профессионально-личностного становления будущего специалиста / Т. Е. Клец // Научные проблемы гуманитарных исследований. – 2011. – № 2. – С. 146–154.
5. Коротаева Е. И. Диалог в образовании: виды и возможности деятельности на занятиях со студентами вуза. / Е. И. Коротаева // Современная социальная психология: теоретические подходы и прикладные исследования. – 2009. – № 2. – С. 58–71.
6. Линник А. А. Дискуссия и иные активные формы учебной деятельности и их использование в преподавании дисциплины «История государства и права зарубежных стран». / А. А. Линник // Науч.-метод. электрон. журн. «Концепт». – 2013. – № 1. – С. 158–164.
7. Мурзенко Л. В. Учебная дискуссия как средство формирования межкультурной компетенции у студентов языковых вузов в условиях дистанционного образования / Л. В. Мурзенко // Изв. Рос. гос. пед. ун-та им. А.И. Герцена. – 2012. – № 121. – С. 197–201.
8. Мухортова И. И. Учебные модели дискуссии в процессе обучения английскому языку. / И. И. Мухортова // Вестн. Моск. гос. обл. гум. ин-та. Серия: педагогика и психология. – 2013. – № 1. – С. 10.
9. Пирогова В. С. Учебная дискуссия в медицинском колледже / В. С. Пирогова, А. М. Виноградова // Среднее профессиональное образование. – 2011. – № 10. – С. 15–17.
10. Фишер Н. В. Инновационные технологии в профессиональном образовании / Фишер Наталья Владимировна // Вестн. Адыгейского гос. ун-та. Серия 3: педагогика и психология. – 2010. – № 1. – С. 113–118.

РЕЗЮМЕ

Бойчук Ю. Д., Пальчик О. А., Дехтярева Е. А., Зуб Е. В. Научные дискуссии и их использование в преподавании курса «Основы экологии» студентам неэкологических специальностей.

В статье приводится опыт использования научных дискуссий в процессе проведения семинарских занятий по дисциплине «Основы экологии». Приводятся методические рекомендации, позволяющие выработать у студентов навыки публичных выступлений, умение профессионально грамотно, логично, аргументировано отстаивать свою позицию по тем или иным спорным экологическим

вопросам. Использование дискуссии дает возможность студентам получить новую информацию и повысить свою компетентность, проверить собственные идеи и оценить их достоверность, развить коммуникативные качества.

Ключевые слова: научная дискуссия, экология, коммуникативная компетентность, семинарское занятие.

SUMMARY

Boychuk Y., Palchik O., Dekhtiaryova E., Zub E. The Scientific Discussions and Their Using in Teaching the Course of «Fundamentals of Ecology» for Students of Non-Environmental Specialties.

The paper analyzes the literature sources concerning the use of scientific debate in higher educational institutions, which demonstrates that competently done debate has a great educational value. It teaches to formulate their own utterances to defend their point of view, to respect the opinions of others. The correct organization of educational debate leads to the fact that there are no students who do not work in the classroom, increased cognitive activity and creative independence, the students begin to understand each other better, increasing self-criticism: the students precisely evaluate their capabilities, better control themselves and form communicative skills necessary for life in society.

The available guidelines allow students to develop skills in public speaking, to defend their position on various controversial environmental issues competently, with logical arguments. It is noted that in the course of «Fundamentals of Ecology» educational discussion at the most appropriate seminars on the following topics: «Fundamentals of Theoretical Ecology» and «The applied aspects of ecology» are conducted. The estimated theme of abstract works are relevant to the seminars. Learned knowledge and obtained skills, received ability to operate ecological terms and categories, to identify and analyze the major trends of social and ecological development of society, received ability to formulate and argue their views on ecological issues, significantly increase the understanding of global ecological problems and the related human society towards greening.

The authors has demonstrated that the scientific debate is one of the most active verbal teaching methods aimed at the formation of communicative competence in learning ecology.

Key words: scientific discussion, ecology, communicative competence, seminars.